

DEGRADAREA VORBIRII ORALE ÎNTR-UN STAT, ÎN CARE FUNCȚIONEAZĂ PARALEL DOUĂ LIMBI OFICIALE

Acad. Silviu Berejan

Deși lingviștii serioși și imparțiali din toată lumea, atât cei din Vest, cât și cei din Est, au recunoscut demult, că realitatea glotică din actuala Republica Moldova a fost dintotdeauna cea românească (indiferent de denumirile ce i s-au dat și i se mai dau din considerente de ordin politic), continuă să se facă încercări (în fond, din partea nespecialiștilor) de a acredita ideea că vorbirea locală din RM **se distinge la nivel de limbă** de vorbirea general românească, comună pentru întregul spațiu est-romanic.

Da, este adevărat, că un specific există, dar **nu la nivel de limbă** față de altă limbă, ci la nivel de dialect față de alte dialecte ale aceleiași limbi. Dar, după câte bine se știe, specificul dialectal nu afectează unitatea și integritatea limbii poporului care o vorbește, mai ales când pe baza tuturor varietăților locale, zonale, regionale ale acestei limbi s-a constituit o singură limbă de cultură, o limbă literară unică, pe care marele nostru compatriot E. Coșeriu a numit-o **exemplară**.

În cazul nostru însă specificul dialectal al vorbirii din regiune este acompaniat de o serie de trăsături, destul de numeroase, datorate influenței limbii ruse din perioada de mai bine de un secol și jumătate de stăpânire țaristă și sovietică.

Se înțelege că aceste două aspecte s-au făcut simțite în vorbirea românilor moldoveni ce locuiau în spațiul dat sub dominație străină, situația lor fiind timp îndelungat departe de normalitate, căci oblăduirea Rusiei de după 1812 până în 1918 n-a putut să nu lase urme.

A avut de suferit, înainte de toate, aspectul vorbit al limbii, adică vorbirea orală, limba scrisă pe atunci neavând aici circulație.

În 1940 Basarabia, fiind încorporată (iarăși forțat) de această dată în Uniunea Sovietică, nimereste din nou sub influența masivă a limbii ruse. Și iarăși ponoasele le trage, întâi și-ntâi, vorbirea curentă din zonă.

Drept consecință a traducerii în viață a politicii comuniste, aici, adică în URSS, își face apariția un fenomen social foarte dubios, denumit **bilingvism**, ce este, de regulă, unilateral și are un efect nefast pentru purtătorii limbilor naționale, căci numai ei au fost puși în situația de a deveni „bilingvi” (luăm termenul între ghilimele, deoarece practic majoritatea acestora nu cunoșteau în măsură suficientă nici limba maternă, nici limba oficială, unică în țară, adică rusa). Ca rezultat al acestui bilingvism, numit de propaganda sovietică „armonios” (care n-avea cum să fie armonios, din moment ce era unilateral), vorbitorii de limbă rusă nici n-au încercat, cel puțin, să însușească vreuna din limbile naționale.

Același lucru s-a întâmplat și în RSS Moldovenească, doar că ceva mai târziu, decât în celelalte republici unionale (în 1940, nu în 1918). Aici însă s-a întrecut măsura: o dată cu denumirea nou-formatei republici (în urma ocupării Basarabiei de armata sovietică) s-a decis să fie schimbată și denumirea limbii, folosită de toată populația, indiferent de originea etnică. În felul acesta s-a oficializat așa-zisa „limbă moldovenească”, pe care inițial n-a vorbit-o nimeni, considerând-o ridicolă.

Abia după război, când limba română a început a fi calificată drept „limbă a ocupanților fasciști” și populației locale îi intrase frica în oase, ea s-a dezis de aceasta, limitându-se în procesul de comunicare la limba pocită, stâlcită, poluată cu rusisme de toată mâna, adusă în Basarabia „eliberată” de moldovenii sovietici din stânga Nistrului, veniți încoace, de regulă, în calitate de cadre de conducere și de ideologi ai puterii Sovietelor. Această „limbă” nu mai era barem dialectală moldovenească, cum a fost și cum este ea în prezent în Transnistria, ci un mijloc artificial de comunicare, chipurile o limbă „cultă”, ticluită încă în RASSM la comanda Moscovei, o limbă care, după cum se credea, nu are nimic în comun cu româna, deși în realitate era un erzaț de română, ce provoca râsul la populația de pe malul drept al Nistrului. Dar pentru conducerea sovietică acest lucru nu avea nici o importanță. Principalul era ca limba vorbită în noua republică unională să se preteze la denumirea de „moldovenească” (după numele formațiunii statale de curând întemeiate). Atitudinea dată a dus, cel puțin în primii ani postbelici, la degradarea totală (atât **calitativă**, cât și **funcțională**) a limbii vorbite în spațiul examinat. Gradul ei de cunoaștere a atins cote extrem de scăzute, după cum și sferile ei de funcționare în societate s-au îngustat la maximum, ea fiind utilizată doar în mediul rural, la piață și „la bucătărie”, cum s-a spus mai târziu.

Ceea ce a permis ca această vorbire basarabească – așa schimonosită cum era – să-și mențină totuși esența românească, a fost conservarea structurii sale gramaticale, în special a morfologiei, căci în lingvistică e bine cunoscut faptul că orice enunț real poate fi determinat ca aparținând cutărei sau cutărei limbi nu după pronunție, nici după elementele de vocabular din care constă (și care pot fi împrumuturi străine), nici după modelele de construcții sintactice (ce pot fi și ele asimilate sub presiunea influenței din afară), ci **după gramatica** pe care se bazează legăturile dintre părțile componente ale enunțului, mai exact după formele morfologice aplicate unităților de limbă (inclusiv celor străine).

Acad. L. Șcerba ilustrează acest postulat printr-un singur exemplu, înregistrat de el la nemții care au locuit timp îndelungat în mediu rusesc. Enunțul *Bring die банка mit варенье von der полка im чулан*, deși toate substantivele din componența lui sunt rusești, este simțit, după spusele lingvistului rus, ca fiind limbă germană, deoarece verbul și toate instrumentele gramaticale sunt germane.¹

Concluzia acestui postulat general lingvistic este cât se poate de optimistă: **oricât de puternică ar fi influența altei limbi și oricâte elemente străine ar încorpora o limbă, aceasta rămâne să fie ea însăși atâta timp, cât își păstrează gramatica.** Îndată ce dispăre influența, limba poate reveni la normal. Pentru aceasta e nevoie doar de condiții de normalitate, care însă nu pot fi create în Basarabia. Ele, rămânând aceleași, degradarea vorbirii orale continuă.

Sub raport lingvistic denaturările, care au îndepărtat aspectul vorbit al limbii din spațiul fost (sau post) sovietic de matca comună a vorbirii românești din sud-estul Europei, sunt explicabile, dată fiind influența neîntreruptă (despre care s-a vorbit deja suficient de mult) a limbii ruse, culte și vorbite, oficiale și populare, **prestigioase** pe această palmă de pământ nu numai în trecutul amintit, ci și în prezent.

Se știe că într-o comunitate socială presiunea sistemului unei limbi dominante (or, e clar pentru orișicine că rusa a avut statut recunoscut de limbă imperială) asupra unei limbi subordonate (căci anume româna în acest spațiu are statut de limbă aborigenă²) se exercită din două direcții:

1) **din exterior** (din cauza ambianței permanente

de limbă rusă din jur, purtătorii limbii române au fost constrânși să devină „bilingvi”, deoarece numai prin însușirea rusei puteau accede la o treaptă superioară în societate) și

2) **din interior** (din cauza amestecului, în conștiința vorbitorilor mai mult sau mai puțin „bilingvi”, a două sisteme glotice diferite: cel al limbii materne neprestigioase pentru ei și cel al limbii prestigioase „de cultură”, adică al rusei).

Ținând cont de această influență constantă a limbii ruse asupra limbii române din Basarabia, se poate afirma că – și în prezent încă – aici este utilizată preponderent vorbirea dialectală moldovenească (cu particularitățile ce-i sunt caracteristice), garnisită cu tot ce a putut filtra ambianța rusească în decursul anilor, adică o **vorbire amestecată** ce a apărut ca urmare a coexistenței în conștiința vorbitorilor a două moduri de exprimare în toate mediile vitale. Anume această vorbire este mijlocul de comunicare orală dintre membrii societății moldovenești actuale în viața cotidiană și în sferile sociale neinstituționalizate (deoarece **la un nivel superior de cultură ea este impracticabilă**). Acest lucru este sesizat de o parte din vorbitori, afectându-i puternic, creându-le serioase (de multe ori ireversibile) **complexe de inferioritate națională și etnică** și nepermițându-le în multe cazuri să se realizeze plener ca cetățeni de valoare.³

Un număr considerabil de români basarabeni nu este, cu părere de rău, în stare nici în prezent să se exprime liber și dezinvolt în limba maternă, cum o fac românii din Țară (pe care unii îi admiră, alții îi invidiază, iar alții se înrăiesc și devin românofobi, adică tocmai ceea ce-i trebuie puterii actuale). Faptul poate fi (și este) observat cu ușurință de oricine e mai atent la modul de a se exprima al basarabenilor, în special în situațiile de vorbire neinstituționalizată. Abia din 1990 înapoi începe să se resimtă și în vorbirea din acest spațiu dezinvoltura firească, mai ales în vorbirea celor mai tineri, neîmpovărați de acum de „bilingvismul obligatoriu” (cu caracter frustrant pentru voința vorbitorului). În rest, pentru masele largi populare de vorbitori situația continuă a fi și azi aceeași, fără mari schimbări (auzi la tot

³Complexele de felul acesta, cum consideră pe bună dreptate știința psihologică, au un efect distructiv asupra psihicului omenesc, „macină moralitatea omului din interior”, „ridică obstacole de netrecut în comunicarea cu alți oameni”, „mențin constant o stare interioară apăsătoare” ce împovărează omul, „îl împiedică să se ... simtă liber în exprimare” (vezi: A. Silvestru, *Victime ale bilingvismului: copiii complexați*, în „Limba română” (Chișinău), nr. 1, 1991, p. 119).

¹ Vezi L. V. Șcerba. *Языковая система и речевая деятельность*. – Leningrad, 1974.

² Termenii **imperială** și **aborigenă** aparțin lingvistului rus R. Piotrowski (vezi: *Sinergetica și ocrotirea limbii române în Republica Moldova*, în „Revistă de lingvistică și știință literară”, nr. 3, 1997, p. 92).

pasul: *ne-au înmănat diplome, mi-a trimis fica o sută de dolari, au fost numiți directori noi, îmblăm în comandirovci, am fost la pleaj, douăzeci de minute la patru, lor așa li-i vîgodno, în vacanță s-au dus la România și multe-multe altele de aceeași factură*). Este o situație încă ordinară în condițiile noastre, deși nu e deloc una normală pentru o țară ce are limbă de stat, oficială, ce nu admite teoretic asemenea „libertăți” de exprimare în sferele instituționalizate. Este un fel de „calamitate națională” pentru Republica Moldova, pe care multă lume de la noi n-o conștientizează nici până acum la adevăratele ei dimensiuni și de care, cu regret, nu avem șanse să scăpăm curând.

Așa s-au statornicit lucrurile de pe vremea Uniunii Sovietice (ba chiar de mai înainte!) și altfel nici nu putea fi, deoarece aproape totul ce era legat într-un fel sau altul de cultură și civilizație venea în acest spațiu lingvistic dintre Prut și Nistru aproape exclusiv prin ruși și de la ruși, îmbrăcat fiind și în haina respectivă, cea rusească (în decurs de zeci de ani, precum se știe, accesul la sursele românești de cultură a fost blocat: nici cărți, nici ziare, nici contacte culturale nu apăreau aici decât sporadic). Așadar, toate golurile din vocabular (mai ales), create în procesul dezvoltării spirituale, inevitabile și în societatea moldovenească locală, au fost completate (în lipsa materialului firesc din româna cultă, care între timp a evoluat enorm în comparație cu anii antebelici) din resursele corespunzătoare rusești, preluate de la vorbitorii de rusă, limbă ce funcționa mereu alături, nestingherită, ba chiar plasându-se deasupra idiomului local, rustic și primitiv.

În felul acesta, chiar cele mai elementare inovații legate de dezvoltarea culturii în societatea basarabeană își găseau în păturile largi ale populației din Republica Moldova denotațiile respective rusești ce erau la îndemâna oricui (fără a apela la presă, la dicționare, la surse literare, la biblioteci). Echivalentele rusești pentru noțiunile noi, întâi și întâi, pentru cele abstracte soluționau problemele ce apăreau în comunicare, pătrunzând neforțat în vorbirea curentă a moldovenilor, fără un efort special, ca o ieșire din impasul comunicativ de care se ciocneau aceștia la tot pasul, de vreme ce procesele administrative, economice, juridice, militare (mai puțin cele culturale) se efectuau în limba dominantă a statului sovietic, adică în rusă.

Împrumuturile masive (și nu numai în vocabular), folosite de cele mai dese ori fără asimilare fonetică (fonetismul originar considerându-se mai prestigios!), au dus (ceea ce e deja mai grav) la dereglări ale însuși sistemului limbii române din

Basarabia (dereglări caracteristice, de altfel, și pentru alte limbi naționale din fosta URSS), la deteriorarea mecanismelor sinergetice de autoreglare⁴ a vorbirii din acest spațiu ce s-a manifestat în procese tipice: sărăcirea rezervelor lexicale cu compensarea lor din contul lexicului limbii dominante, simplificarea structurii sintactice a propoziției, chiar denaturarea unor raporturi gramaticale normative (cf. suprimarea articolului hotărât, inexistent în rusă, omiterea reprizei pronominale, improprii pentru ea ș.a.m.d.).

Aceste procese, deosebit de frecvente în fosta RSSM, sunt perpetuate și astăzi în limba vorbită, căci prestigiul politico-cultural și tehnico-științific al limbii ruse în Moldova (ca și în alte formațiuni statale post-sovietice) este în continuare extrem de înalt. Faptul se resimte cu atât mai mult cu cât, deși limba rusă nu este legiferată oficial ca mijloc de comunicare între etniile conlocuitoare din teritoriu, de fapt, ea îndeplinește această funcție și nu numai la nivel particular, ci și la cel statal. Mai trist e că, în ultimul timp, se accentuează din ce în ce mai mult tendințele de a reveni în această privință la situația existentă în URSS (și nu fără susținerea tacită a cercurilor de conducere din republică).

Din considerentele expuse mai sus, unor basarabeni le pare că limba lor diferă de cea a vorbitorilor din România. Asta le permite diriguitorilor românofobi să-i manipuleze, bătându-le în cap ideea că limba vorbită în Republica Moldova e o altă limbă în comparație cu româna. Mai ales că în mediul înconjurător nu se utilizează limba literară normată (cea a culturii scrise). Întrucât însă mediul înconjurător este atotcuprinzător, purtătorii limbii vorbite n-au unde se ascunde de el, decât acasă, dar și aici fiecare membru al familiei aduce vorbirea din colectivele în care activează și unde intră mereu în contact cu vorbitori de altă limbă și chiar de aceeași limbă, dar pe care n-o posedă la nivelul cuvenit (deși ea se învață în școli, se difuzează prin presă, radio și televiziune, la spectacole publice, în publicații).

Ca rezultat, pentru limba vorbită în spațiul discutat sunt caracteristice – în afară de particularitățile dialectale moldovenești cunoscute de toți specialiștii (palatalizarea specifică a labialelor și a dentalelor, reducerea diftongului *ea* la *e* în finală ș.a.) – rusismele mai vechi (tip *polcovnic*, *cinovnic*, *ucaz*, *cuhne*, *nacialnic*, *soveste* ș. a.) și rusisme recente, cuvinte și expresii întregi, folosite curent de majoritatea oamenilor simpli din această zonă a românismului (cum ar fi *curtcă*, *sumcă*, *cemodan*, *spravcă*, *napravlenie*, *zajigalcă*, *castrule*, *posudă*,

⁴ R. Piotrowski. *Op. cit.*, Tot acolo.

comandirovcă, vâcliucești svetu, s-o uvolnit de la zavod). Acestea au intrat și în limbajul unor intelectuali, cu toate că ele sunt inadmisibile în vorbirea (fie ea numită și moldovenească) cât de cât îngrijită. Presiunea mediului se face simțită și în fonetică care nu e doar dialectală, ci și rusească în bună parte. Asta se referă în special la accentuare: cuvintele cu forme identice sau foarte apropiate ca formă sunt accentuate aproape toate rusește (*dólar* în loc de *dolár*). Li se păstrează în plus fonetismul rus (*iubilei* în loc de *jubileu*) sau li se schimbă genul după modelul din rusă (*pleaj* în loc de *plajă*). Sintaxa e doldora și ea de construcții hibride, de calchieri oarbe, de schimonosiri de tot felul (*se primește nu bine, au precăutat întrebarea, primesc hotărâri, la mine asta-i tot* etc.). Dar, în afară de accentuarea rusească, mai avem și accentuarea noastră autohtonă nenormativă de tipul *făcém* în loc de *făcem*, *transmítéți* în loc de *transmíteți*, care de asemenea supără urechea celor obișnuiți cu norma literară. Ca să nu mai amintim de păstrarea în continuare a formelor denaturate ale numelor proprii (*Olari, Ordelean, Sprânsean, Rața, Gamorari, Ghincul, Postolatii, Ciora*) și de revenirea la formula rusească de adresare (*Petru Ivanovici, Viorel Mircevici, Oleseva Aurelovna*).

Tocmai de aceea pretenția actuală de a se oficializa ca a doua limbă de stat rusa ar duce la urmări catastrofale (pe lângă confruntări și conflicte interetnice, la consolidarea complexelor de inferioritate cu consecințe nocive, despre care s-a vorbit mai sus, la aprofundarea procesului de oprinare morală a reprezentanților etniei băștinașă de către reprezentanții etniei ruse).

Psihicul mai multor generații de moldoveni (adică, de români basarabeni) a fost și așa puternic afectat de aceste fenomene negative cu grave repercusiuni asupra vieții lor sociale și culturale, prin care se și explică folosirea unui vocabular extrem de sărac și lipsa în vorbire a denumirilor de noțiuni abstracte (tip: *demnitate, permanent, convenabil, a felicita*), acestea fiind preluate aproape toate din rusă.

***

În încheiere am dori să formulăm niște concluzii de natură teoretică, general-lingvistică ce explică și argumentează totodată tezele concrete privind situația lingvistică actuală din Republica Moldova.

Limba reprezintă, spre deosebire de majoritatea sistemelor artificiale de transmitere a informației, un metasistem natural, dinamic, neechilibrat și deschis. Datorită interacțiunii permanente și schimbului de

date cu alte sisteme informaționale, limba se află într-o stare de fluctuație continuă, balansând între sincronie și diacronie, conservare și modificare, caracter organizat și entropie (= transformare ireversibilă), „ordine” și „haos”.

Dacă funcționează nestingherit, ea își păstrează coerența internă datorită acțiunii mecanismelor de autoreglare și autoorganizare, adică a ceea ce este desemnat în ultimul timp în lingvistică prin termenul **sinergie**.

Dar în procesul funcționării într-o comunitate socială limba intră, de regulă, în interacțiune nu numai cu alte sisteme informaționale artificiale, ci și cu sisteme naturale de transmitere a informației, adică cu alte limbi ce funcționează în aceeași comunitate. Astfel, atunci când în același mediu social coexistă două (sau, eventual, mai multe) limbi, vorbite de diferite etnii ce locuiesc compact, ele, în afară de rare – și fericite – excepții (cum ar fi, de exemplu, situația celor patru limbi oficiale din Elveția), se confruntă și se influențează reciproc, căci în mod obișnuit ele se polarizează, una devenind dominantă, iar altele (sau alta) subordonate (cunoscutul lingvist R. Piotrowski, cum s-a spus mai sus, o numește pe prima imperială, iar pe celelalte, respectiv, indigene sau aborigene).

Limba dominantă dispune de cele mai multe ori de niște pârghii puternice de autoafirmare, cum sunt mijloacele de informare în masă, școala, procedurile judiciare, armata și alte structuri de forță, de care nu dispun limbile subordonate (sau limba subordonată).

Confruntarea dintre aceste limbi poartă, după cum afirmă autorul citat mai sus, un caracter dur, lipsit de compromisuri. Deseori contradicțiile și chiar conflictele dintre ele se derulează după un scenariu ce contravine preceptelor politico-culturale ale puterii statale. Drept exemplu ar putea servi marginalizarea neoficială de către limba germană din Elveția a limbii retoromane, care este a patra limbă de stat a țării, protejată oficial pe toate liniile de autorități. Un exemplu și mai paradoxal îl constituie corelația dintre limbile irlandeză și engleză în Republica Irlanda. Aici irlandeza, care e susținută de puterea administrativă a țării în calitate de limbă de stat, se prezintă în realitate, din punct de vedere socio- și psiholingvistic, ca o limbă indigenă (aborigenă), oprimată energetic de limba engleză imperială.

Un material bogat pentru exemplificarea interacțiunii sinergetice bifurcaționale dintre limba imperială și limbile indigene oferă fosta URSS. Această interacțiune duce inevitabil la bilingvism

(în sensul de cunoaștere paralelă a două limbi) și uneori chiar la plurilingvism, care teoretic ar fi o binefacere, dacă în practică nu s-ar transforma în contrariul său.

Coexistența, în cadrul unui stat ce se vrea suveran și independent, a două limbi (ce funcționează paralel) dă naștere unor probleme serioase, căci statutul purtătorilor acestor limbi este diferit: unii beneficiază de privilegiul monolingvismului, iar ceilalți sunt constrânși să utilizeze în comunicare ambele limbi (cea maternă, devenind, de obicei prin forța împrejurărilor, o limbă amestecată și degradând de cele mai multe ori chiar în gura celor trecuți prin școli, deoarece presiunea monolingvilor este permanentă și foarte puternică).

În Republica Moldova prestigiul politico-economic și cultural al limbii ruse a fost și continuă să fie foarte înalt (o mare parte a cadrelor de conducere și a demnitarilor de vârf ai statului recurg cu regularitate, chiar și atunci când nu e deloc cazul, la utilizarea în medii oficiale a limbii ruse), fapt ce a determinat și determină substanțial deteriorarea calitativă a limbii de cultură prin rusificarea terminologiilor naționale în mai toate domeniile vitale ale societății. Drept ilustrare elocventă a acestei stări de lucruri poate servi faptul, menționat recent și în presă (*Jurnal de Chișinău*, 19 august a.c.), că instruirea militară a tinerilor din Armata Națională se efectuează în majoritatea unităților aproape exclusiv în limba rusă, adică în limba altui stat. Apare întrebarea, prin ce e națională atunci armata din Republica Moldova?

Rusificarea terminologiilor administrativ-cancelărești (de cancelarie) și tehnico-științifice, folosirea preponderentă și omniprezența în toate mediile a terminologiilor ruse dezorganizează sistemele și subsistemele limbii și îl obligă pe purtătorul bilingv al limbii naționale să apeleze în procesul comunicării profesionale sau administrative la mijloacele respective din vorbirea monolingvilor.

Împetrișirea limbii bilingvilor cu împrumuturi lexicale nejustificate din limba ce funcționează paralel, folosite de cele mai multe ori fără asimilare fonetică (întrucât cu fonetismul originar ele sună, cum se crede, mai prestigios!) poate duce la dereglarea principalelor legități fonetico-fonologice și lexico-gramaticale ale limbii naționale.

Deci, funcționarea oficială a limbii române și a limbii ruse în Republica Moldova duce prin presiunea sistemului celei din urmă (purtătorii

căreia sunt în cea mai mare parte monolingvi) la dezechilibrarea mecanismelor sinergetice de auto-organizare și autoreglare a vorbirii reprezentanților limbii române, care constituie populația majoritară în republică (mai ales la sate).

Starea dată de lucruri generează în mod spontan o limbă amestecată (folosită numai de băștinași), impracticabilă la un nivel superior de cultură. Cu acest fenomen e foarte greu să lupți, deoarece și cei ce trec prin școli și utilizează în procesul muncii de zi cu zi limba română sunt contaminați de acest virus lingvistic care îi dă de gol în vorbirea curentă.

Asta explică vocabularul extrem de sărac al majorității maselor de vorbitori din Republica Moldova în comparație cu vorbitorii acelorași grupuri sociale din România, ceea ce demonstrează subcultura (subdezvoltarea) lingvistică a celor dintâi. Reprezentanții păturilor largi din Republica Moldova aproape că nu folosesc elemente de lexic abstract, ele fiind substituite în mediile moldovenești neinstituționalizate prin echivalentele lor rusești, preluate de la vorbitorii de limbă rusă, întrucât pe cele naționale pur și simplu nu le cunosc. Și cum să le cunoască, dacă citesc foarte puțin românește, iar în ultimul timp, din cauza penuriei generale (mai ales a locuitorilor de la sate), nici televizorul nu-l pot viziona. În schimb, orașenii băștinași citesc presa rusă și ascultă nonstop „Русское радио”. Mă rog, n-are nimeni nimic contra acestor lucruri: e dreptul constituțional al fiecăruia! Dar pentru când rămâne limba maternă?

Ți-e și rușine, scrie V. Dulghieru în „Literatura și Arta” din 8 septembrie curent, cum moldovenii noștri cer, care mai de care, pe la chioșcuri ba «Комсомольская правда», ba «Толстуха», ba «Аргументы и факты» sau «Независимая Молдова», cum privesc doar emisiuni rusești (ce predomină în spațiul informațional basarabean). Și rar de tot „Timpul” sau „Literatura și Arta”!

Am avut ocazia să stau în vara aceasta vreo opt zile la Vadul lui Vodă și-l tot trimiteam pe fiul meu la tarabele cu presă din zona plajei să ia vreun ziar din lumea noastră. Dar n-am avut parte preț de o săptămână întreagă de așa ceva. Chioșcarul răspundea de fiecare dată românește, cu un pronunțat simț de vină, că nici nu comandă presa românească: „Nu se vinde aici”. Așa o fi! La singura în țară stațiune balneară...

Raport prezentat la ședința solemnă a Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM, 30 august 2005